

Ideer

SISTE BOK: Kristevas siste utkomne bok er biografi/fortellingen om den spanske nonnen og mystikeren Teresa av Avila som levde fra 1515 - 1582 (*Thérèse mon amour*, 2008). Om arbeidet med den boken, sier Kristeva blant annet: «Jeg ble helt fascinert. Av galskapen (hun er en underlig dame), ekstasen, og av hennes politiske styrke - hun fornyet jo karmelitordenens



DIKTET

Hun skal vite at jeg skammer meg

hun sa jeg kunne mer om biler enn hun noen gang kom til å lære og etter at jeg våknet alene, den første natten følte jeg meg som typen i en film noir som hadde sagt for mye

mindre svett men med kvalmen intakt og fordi jeg har sett lightere på en stadionkonsert og vet hva de koster Kirkeveien krevde også en innsats den natten jeg gikk hjem til fots med uforrettet sak

Mathias R. Samuelsen

Hentet fra årets debutsamling «Utredning om trengsel» (Kolon Forlag 2009)

• Vi takker for ei uke med M.R.S.

KULTURTIPSET

Dalí og filmen

Salvador Dalí (1904-89) er kjent for sine smeltende klokker og annen malerisk surrealisme, men han hadde også ambisjoner innen et nytt medium som besto av levende bilder. Mest omtalt, og ikke minst sjokkerende i sin samtid, er samarbeidet med Luis Buñuel i «Den andalusiske hunda» fra 1929. Som Dalí selv sier i dokumentarfilmen «Dalí og filmen», som vises på SVT2 i kveld kl. 23.00, inneholdt filmen verken en hund eller noe andalusisk, men det har ikke svekket den korte filmens plass i filmhistorien. I «Dalí og filmen», som er kommentert på klingende katalansk og regissert av Xavi Figueras, kan vi også lære om samarbeidet med Hitchcock, som resulterte i Gregory Pecks berømte drømmesekvens i «Spell-bound». Ikke minst blir vi med Dalí når han stiller seg foran kamera. «Dalí og filmen» kan også sees på SVT1s hjemmeside til alle døgnets tider, hvis du skulle våkne av rare drømmer og ikke klarer å sovne igjen.



Mikael Goda

Kommentator og journalist i Dagbladet.

KULTUR I BILDER



VISKUM I BERLIN: En besøkende tar Morten Viskums installasjon «The Perfect Sculpture» i øyesyn under utstillingen «Berliner Liste 2009». Den internasjonale kunstmessa for samtidskunst og fotografi åpner i Berlin i morgen. Foto: AFP/Scanpix

Julia Kristeva er i dag en levende legende innen feministisk filosofisk teori og tenkning til tross for at hun mener feminismen etter hvert er blitt et blindspor. I morgen kommer hun til Oslo.

Eksemplets makt

FEMINISME OG FILOSOFI



Birgitte Huitfeldt Midttun
midtturb@online.no

Julia Kristeva er vår tids mest kontrære feministisk-filosofiske tenker, kjent for å snu opp ned på de fleste vedtatte intellektuelle og vitenskapelige sannheter. Hun er språkteoretiker, psykoanalytiker og forfatter, men ikke utdannet filosof. Hun vil ikke kalles feminist, men innrømmer å ha hørt til bevegelsen. Hun benekter at begrepet «kvinnen» dekker alle kvinner. En bestemt kvinne er ikke bare eller nettopp «kvinne» mener Kristeva, men snarere alt det som ikke rommes i et slikt sekkebegrep.

REVOLUSJON OG SPRÅK: Julia Kristeva har krysset grenser i sitt akademiske liv helt siden hun i 1966 kom fra hjemlandet Bulgaria til Frankrike 25 år gammel og med et stipend i tekstteori. Siden har hun levd og arbeidet i fransk eksil i Paris. Til tross for at hun i dag er en levende legende innen feministisk filosofisk teori og tenkning over store deler av ver-

den, har hun blitt angrepet av tidens feminister siden 1960-tallet for å være «forskjellsfeminist» og «essensialist» og for å hylle moderskapet.

Annet, forskjell og fremmedhet har preget Kristevas tenkning og arbeid, og her hjemme er hun ennå i dag mest kjent for boken *Svart sol. Depresjon og melankoli* (Pax, 1994).

Kristeva krysset stadig grenser mellom fag, områder og holdninger og hun har langsomt skapt sin egen tverrfaglige feministiske poetikk. I dag kjenner vi henne som den radikale språkvideren som på 1960- og 70-tallet brøt med først hjemlandet Bulgaria, så med deler av kommunismen og formalismen og siden med den franske strukturalismen. Hun har også brutt med Freuds og Lacans patriarkalske teorier om viktigheten av den mannlige fallos, om språkets opprinnelse og ødipuskonfliktens betydning for individets utvikling. For Kristeva har barnets tidligste erfaringer, forholdet mellom mor og barn, større betydning for barnets språklige utvikling enn dramaet i det senere triangelet mor, far og barn. I semiotikken har Kristeva på revolusjonerende vis brakt kroppen og språket sammen.

RADIKALT ENGASJEMENT: Som poststrukturalistisk samfunnskritiker taler Kristeva de margina-

lisertes sak og jakter på sosial forandring. Sosial rettferdighet er bare gjennomførbart i et samfunn der man ser *all undertrykkning som ett samlet problem*, ikke bare knyttet til kvinner og deres krav om likestilling med mannen, hevder Kristeva.

Grupper av minoriteter, kjønn, klasse, seksuell legning og etnisitet har det samme problemet som undertrykte kvinner, hevder Kristeva. Hun ønsker å fremheve subjektet og individualiteten hos den enkelte, hun ser identiteten som i prosess og i stadig forandring, helst utenfor fastlagte rammer og normer.

Bevegelsen og dynamikken i det politiske blikket kjennetegner også Kristevas arbeid som skrivende i ulike fagområder og genre: essayistikken, poesisen, fortellingen, biografien, analysen og romanen. Kristeva beveger penselen og verden som en drevnen analytiker, hennes håndverk er humanistisk fortolkning og det enkelte menneskets fortelling om seg selv.

Vi er alle annerledes, hevder Julia Kristeva, å være annerledes er normen, ikke unntaket. Slik føyer hennes senere tenkning og sosialpolitiske engasjement rundt annerledeshet og funksjonsbemming seg inn i tematikken for årets norske forskningsdager, som har tittelen «Kunsten å overleve» (evolusjon og bærekraft). Innen dette feltet er hennes bok *Brev til Presidenten om mennesker med funksjonsbemming* fra 2003 sentral, den er oversatt til norsk med forord av idéhistoriker Eivind Engbretsen ved HIO.

GENIETS MANGFOLD: Kristeva oppfordrer kvinner til å tenke annerledes enn menn, og ikke gjemme seg bak tanken om likestilling. Den enkelte kvinnen kan gjøre en forskjell, hevder Kristeva, og tar med dette et kraftig oppgjør med det hun kaller massefeminisme, hvor alle skjæres over en kam, hvor det ikke er plass for det individuelle, den ene kvinnen. Kristeva spør ikke *hva* en kvinne er, hun spør heller *hvem* en kvinne er og *hva nettopp hun* kan fortelle oss?

Denne dynamiske og radikale feministiske tenkningen er forankret i en sterk tro på enkeltmenneskets iboende muligheter, ek-

Vi er alle annerledes.

KRIMGENRE: Julia Kristeva sier om sitt skjønnlitterære virke de senere årene at «her vil jeg utforske stillheten i språket, volden og forbrytelsens». Foreløpig har hun utgitt fire romaner i krimgenren (alle oversatt til engelsk): *The Samurai: A Novel* (1992), *The Old Man and the Wolves* (1994), *Possessions: A Novel* (1998) og *Murder in Byzantium* (2006).



Julia Kristeva forandrer på tingenes plass: hun ødelegger alltid den siste fordom, den man trodde man kunne støtte seg på og være stolt av... **Roland Barthes**



FAKTA

Kristeva-dagene

• Julia Kristeva besøker Høy-skolen i Oslo 24. - 26. september under årets forskningsdager for å bidra til en serie formidlingsaktiviteter. Arrangementet går over tre dager og er et samarbeid mellom Høy-skolen i Oslo og Holbergprisen. Litteraturhuset og Ibsenmuseet bidrar også til deler av arrangementet. De tre dagene har hver sin parole i Kristevas ånd:

24.09: «Det fremmede i oss selv» (annerledeshet og funksjonshemming).

25.09: «Ideer om det grenseløse Europa» (europiske frihetsoppfatninger).

26.09: «Det kvinnelig geni» (forestillingen om individuell kvinnelig genialitet som motvekt til det Kristeva kaller «massefeminismens»).

Jektet er alltid i prosess, hevder Kristeva: Mennesket blir til gjennom en dynamisk pågående forandring, gjennom kroppens språk og gjennom dialogen med den andre, som også er oss selv. Bare i møtet med det fremmede i oss selv og med den andre, kan vi, kvinner og menn, bli til som hele individer, som subjekter.

Det fremmede kan hos Kristeva også forstås som det underbevisste i et psykoanalytisk perspektiv. Dialogen mellom to er selve kjernen i Kristevas tenkning og kulturforståelse; først når vi kjenner oss selv kan vi forstå den andre, det fremmede. Som analytisk tenkende er Kristeva alltid på sporet av et gryende jeg, som hun hevder alltid åpenbarer seg i subjektets fortelling om seg selv i spekket, og i talen.

Kjærligheten er bevegelig, sier Kristeva, den kan utøves av alle, i ulike situasjoner og på forskjellige steder. Gjennom overførbare kjærlighet kan vi i det terapeutiske arbeidet lege våre nye sjellege sykdommer. Å bli til som kvinnelig subjekt og geni er en uendelig og livslang prosess, den stanser aldri, hevder Kristeva, og sverger til en syklisk tilblivelse i tid og rom.

Alt begynner på nytt som fødselen, kvinnen er underlagt en sirkulær tid, men hun finner likevel alltid opp sitt eget kjønn. Dess mer man utvikler sin egenart, sitt geni, sin tenkning og sin kreativitet, dess mer nærmer kjønnene seg hverandre, vi blir ikke bare menn eller kvinner, vi blir subjekter med mannlige og kvinnelige trekk og egenskaper.

Julia Kristeva reiser stadig i sin tenkning og i sitt virke, «det eneste hjemland man har er reisen», sier hun, og undyrer, «stanken er alltid et spørsmål». I morgen kommer hun til Oslo under årets forskningsdager, for å snakke om vår slårbarhet og vår annerledeshet, om kvinnelige geni og et grenseløst Europa.

Birgitte Huitfeldt Midttun er litteraturviter, forfatter og skribent. Hun forsker for tiden på Ibsensenteret i Oslo med prosjektet om *Kjønn i Ibsens «Headla Gublers»* og *«Rosmersholm»*. Utga boken *«Kvinnerreisen – møter med femininismens tenkere»* i 2008.

TENK ANNERLEDES: Julia Kristeva oppfordrer kvinner til å tenke annerledes enn menn, og ikke gjemme seg bak tanken om likestilling. Den enkelte kvinnen kan gjøre en forskjell, hevder Kristeva, og tar med dette et kraftig oppgjør med det hun kaller massefeminisme.

Foto: Opale/J.Foley

semplets makt og en psykoanalytisk forståelse av verden og tilværelsen. Kristeva frembevar det eksemplariske ved å være en moderne, virksom kvinne i verden. Hun har viet en hel trilogi til sine egne forbilder som kvinnelig geni,

filosofen Hannah Arendt, psykoanalytiker Melanie Klein og forfatteren Colette står alle som eksempler på kvinnens iboende muligheter til vekst og utvikling.

Gjennom «livet, galskapen og ordens» (undertittel på trilogien)

skapes et kvinnelig geni; i gleden, smerten, kraften og skapertrangen finnes geniets utspring, det mest kvinnelige av alt, ifølge Kristeva. «Vi trenger forbilder og vi trenger å være eksempler for hverandres», sier hun, og vi trenger å opphøye

moderskapet og å diskutere matriarkatet i vår tids feminisme, forholdet mellom mødre og døtre, ikke bare patriarkatets fedre og sønner.

KJÆRLIGHETENS SPRÅK: Sub-

MANGFOLD. Flerspråklig er det beste svar på fundamentalismens fristelser.

Det flerspråklige Europa

Kronikk

JULIA KRISTEVA
bulgarsk-fransk filosof,
språkforsker og feminist,
vinner av den første
Holbergprisen



Fremmed. Jeg tillater meg å gjenta noe jeg skrev i *Den fremmede i oss selv*: «Ingen steder er man mer fremmed enn i Frankrike, og ingen steder er det bedre å være fremmed enn i Frankrike». Karakteristisk for fransk tradisjon er en utforskende grunnholdning.

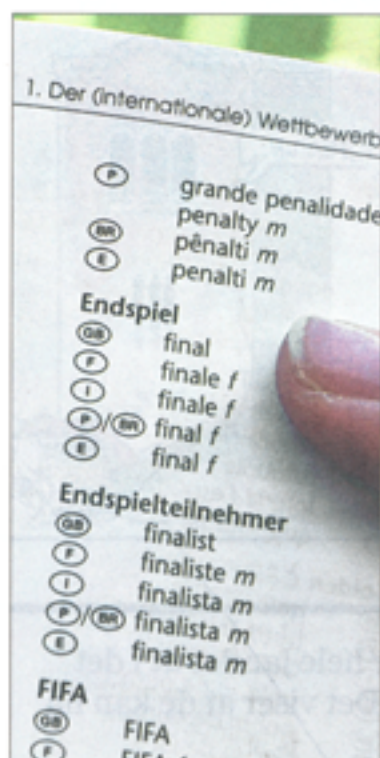
Mer klarsynt. Intellektuelle og politiske arenaer har alltid spilt en viktig rolle i det franske samfunnet. Derfor har den intellektuelle og politiske debatten også vært mer dramatisk og mer klarsynt i Frankrike enn andre steder. Opplysningstiden var et markant og karakteristisk eksempel på dette. Denne utforskende holdningen er et virksomt middel mot nasjonal depresjon, og mot dens mest maniske utgave, nasjonalismen.

Tankene mine vender seg mot to svært forskjellige tenkere. Augustin: «Mitt eneste hjemland er reisen» (i *Via, in patria*) og La Fontaine, i en lite kjent tekst med den veldig franske tittelen, *Alpatten*: «Mangfold er mitt motto».

Forståelse av identitet. Fra Augustin via La Fontaine og frem til vår egen tid har vi her i Europa forestilt oss Subjektets og Språkets eksistens som selvtransaksjon: Eksistensen er en konstant utforskning som vekker til live minner og språk bak faststivde verdier og identiteter. Den er et konstant opprør som setter sannheter på prøve. Resultatet er en fremmedartet forståelse av identitet. Vår europeiske identitet er en utforskning av vår fremmedartethet, av den fremmede i oss selv.

Dette er en erkjennelse som har vokst ut av moderne litteratur og av den psykoanalytiske erfaring. Men vi har ennå ikke tatt inn over oss hva denne erkjennelsen betyr for den sosiale pakt og for denne paktens kjerne: den moderne nasjonalstaten. Hvis vi bare kan være frie subjekter i kraft av å være fremmede for oss selv, følger det at sosiale bånd ikke kan forstås som en sammenslutning av identiteter, men som en føderasjon av fremmedartethet. Er ikke dette nasjonalstatens beste utgangspunkt for å kunne inngå i større sammenslutninger, både i og utenfor Europa? Europa som føderasjon av fremmedartethet; det er min drøm.

Effektiv motgift. Jeg er like fullt overbevist om at denne drømmen kan være en effektiv motgift mot utvanning av kulturene og mot automatisering av mennesket. Men da må den forankres i en visjon og en ambisjon på vegne av og for nasjonen og det nasjonale språket. Min posisjon er altså en annen enn universalismen, som vil utviske kulturelle forskjeller. Jeg mener tiden er kommet for å frigjøre oss fra kompleksene som hviler over vår nasjonale



Den europeiske erfaring med et mangfold av nasjonale identiteter gir oss et alternativ: den flertydige identitet, skriver Julia Kristeva. FOTO: REUTERS/SCAMP

identitet. Selv om jeg ikke vil henfalle til nasjonalistisk patriotisme eller til forberligelse av «det franske unntaket», er det grunn til å være stolt av Frankrikes bidrag på ulike felter av samfunnslivet, herunder landets kulturelle utvikling, dets historie og dets internasjonale ry.

Derfor er jeg glad for nylig å ha fått anledning til å presentere en rapport for Råd for økonomiske og sosiale saker om det franske kulturelle budskap og om frankofoniens flerkulturelle rolle, publisert 24. juni.

Sterke bånd. Jeg er overbevist om at fransk språk kan spille en aktiv rolle for å fremme kulturelt mangfold. Her vil jeg minne om de sterke båndene som fransk historie har knyttet mellom ulike kulturtrykk (kunst, smak, mentalitet) på den ene siden, og fransk språk på den andre. Denne alliansen har gitt språket og litteraturen en unik plass i Frankrike, som en erstatning for «det hellige». Og til tross for økt globalisering, vedvarer ønsket om at det franske språket i tillegg til en «kode», skal fremstå som en måte å være i verden på.

Det flerspråklige og polyfone subjekt Europa er i dag en politisk enhet som snakker vel så mange språk som det er land. I mine øyne er flerspråklig selve grunnlaget for kulturelt mangfold. Flerspråklig handler om å ivareta og respektere de

nasjonale språkene for å kunne ivareta og respektere nasjonal særegenhet. Men det handler også om å utveksle, blande og krysse dem.

Språklig mangfold. Det språklige mangfoldet i Europa har skapt kaleidospiske individer som stiller spørsmål ved globaliserings påtvungne tospråklig i form av «globish english». Men den gamle frankofonien som sliter med å fri seg fra drømmen fra Versailles, må også settes på prøve for å bli bærer av både tradisjon og innovasjon. Et nytt subjekt er i ferd med å vokse frem: det polyfone subjekt, den flerspråklige borger av det multikulturelle Europa. Vil fremtidens europeiske borger fremstå som et eneste subjekt, som bøyes i flertall gjennom sin trespråklig, firespråklig eller multispråklig? Eller vil han nøye seg med «globish»?

Institutt for språk og litteratur ved Georgetown University feiret sitt femtiårsjubileum i 2000. På spørsmålet «Hvordan responderer vi på Holocaust?» svarte den jesuittiske dekanen på følgende måte: «Ved å lære språk og litteratur». Jeg tror enda mer på den lingvistiske og kulturelle polyfoni, som unge europeere eksperimenterer med i dag, kanskje i større omfang og med større selvfølgelighet enn unge fra andre land og kontinenter.

Alternativ til fundamentalisme. Den fremmede skiller seg fra den som ikke er det fordi han snakker et annet språk. Slik er dagens europeer som flytter fra land til land og som snakker sitt lands språk i tillegg til ett eller flere andre. I Europa vil vi aldri kunne unnslipe opplevelsen av å være fremmed, som et tillegg til vår opprinnelige identitet og som en mer eller mindre permanent del av vår væremåte.

Flertydig identitet. Dette poenget har politisk aktualitet: Fordi samfunnet vårt er i verdikrise er vi mottagelige for stadig nye ideologiske og religiøse budskap, mer eller mindre dogmatiske, som tilbyr oss sin sannhet, sitt absolutte alternativ. Men den europeiske erfaring med et mangfold av nasjonale identiteter gir oss et alternativ: den flertydige identitet. Dette er kanskje det eneste moderne og det eneste reelle alternativ til sammenstøtet mellom dogmatiske overbevisninger. For i en globalisert verden finnes det ikke lenger universelle og absolutte standarder, men bare kulturelle forskjeller som må vise hverandre gjensidig oppmerksomhet og respekt. Flerspråklig er laboratoriet for dette mangfoldet og det beste svar på fundamentalismens fristelser. Og for min del er det i flerspråkligheten at jeg søker grunnlaget for en ny sekularisme som kan stå seg mot religionenes konfrontasjoner.

Ikke be meg om å gi en definisjon av europeisk kultur annet enn denne: Det er en åpen og grenseløs selvskap som danner motvekt til modernitetens identitetsdyrkelse. Og det er nettopp denne motvekten, denne motbølgen, som er det verdifulle og det vanskelige ved europeisk kultur generelt, men også ved det europeiske unionsprosjektet.

Kristeva holder forelesninger og seminarer ved Høgskolen i Oslo og Litteraturhuset under Forskningsdagene fra 24.-26. september.

Oversatt og redigert av Eivind Engebretsen og Sandra Maget Engebretsen

Vi tar mannen for alvorlig

Jørgen Haugland skriver at jeg mener Knut Hamsun både «var nazist og antisemitt». Jeg har aldri betegnet Hamsun som «nazist».

Etter dagens målestokk var vel 50 prosent av den norske befolkningen fascister på 1930-tallet. Det gjelder holdninger til f.eks. tvangssteriliseringer for å promovere «rasehygiene», redsel og hatet for homofil, svarte, kommunister, jøder osv. Hamsun-debatten er for lukket. Man trekker aldri inn i debatten de drepende situasjonene fra folk utenfor landets grenser fra denne tiden som heller ikke skjønte alvorlet i hva nazistene sto for.

Den forhenværende statsministeren i Storbritannia, David Lloyd George, kalte Hitler for «en av de største menn. De gamle stoler på ham; han er de unges idol. Det er dyrkelsen av en nasjonalhelt som har reddet sitt land». Gertrude Stein mente Hitler burde fått Nobels fredspris. Var også hun nazist? Nei. Som Hamsun var hun politisk idiot. Hamsuns verste forbyrte var at han ikke holdt kjeft da det gjaldt. Vår verste forbyrte er at vi tar mannen for alvorlig, og forfatteren ikke alvorlig nok.

ROBERT FERGUSON
forfatter av *Gåten Knut Hamsun*

Skulle kontrollregnet tidligere

Statistisk sentralbyrå (SSB) ble i lørdag kritisert for måten stemmetellingen ble gjennomført på under stortingsvalget. Kommunal- og regionaldepartementet bruker en prognosemodell til å beregne foreløpige valgresultater. SSB har det tekniske ansvaret for denne modellen. En teknisk feil i prognosemodellen gjorde at forhåndsstemmene som var avgitt i Stavanger, ikke ble tatt med i den foreløpige fordelingen av mandater. Dette førte til forskyvninger i mandatfordelingen som ikke ble oppdaget før to dager etter valget. Den samme feilen førte også til at det ble endringer i utjevningsmandatet i Telemark.

I ettertid ser vi at vi på et tidligere tidspunkt skulle kontrollregnet mandatfordelingen mot valgresultatet i stedet for bare via prognosemodellen. SSB ble gjort oppmerksom på feilen onsdag kl. 12 og korrigerte resultatet ble lagt ut på valg.no kl. 13.30 samme dag. Mandatfordelingen beregnes endelig i en egen rutine etter kontrolltelling av alle avgitte stemmer for valgresultatet offentliggjøres. Fylikene har frist til i dag med å melde endelige resultater inn til departementet.

ØYSTEIN OLSEN
administrerende direktør, SSB

«I mine øyne er flerspråklig selve grunnlaget for kulturelt mangfold»

Debatt nett

Flerspråklig er det beste svar på fundamentalismens fristelser, skriver den bulgarsk-franske filosofen Julia Kristeva i sin kronikk.

Delta i debatten på ap.no/meninger

Debatt økonomi

Tar store internasjonale saker som Enron-skandalen bort fokuset på at det foregår korrupsjon også i Norge? spør Gorana Ognjenovic.

Økonomi side 7

Debatt Si ;D

Det er ikke riktig å dumpe dyrt skriver Live Kroknes Berg (15). Kultur side 2f

www.dagsavisen.no

Full krangel om likestilling

Av en eller annen merkelig grunn stoler jeg ikke helt på hva kjønnsforskere (trenger vi egentlig slike?) og likestillingsministere måtte mene om tingenes tilstand.

Konservativ

Feminister har tatt 100% eierskap til begrepet likestilling, selv om de er mest opptatt av karrieremulighetene til hvite, urbane, høyt utdannede middelklassekvinner. Hvis de ikke greier å nyansere sitt syn kommer de til å miste enhver troverdighet. Hvitfeldt har heller ikke troverdighet når det gjelder likestilling. Det er umulig for meg å forstå hvordan hun kan være imot kvinnelig verneplikt. Det er synd vi ikke har noen instanser som greier å ha et mer balansert syn på likestilling. Jeg stoler mye mer på jusstudentene i artikkelen.

Clas

Kjendiskoner og bimboforskere, som Anna Anka og Hanne Nabintu Herland, har nok en ganske annen agenda enn de som forsker seriøst på området. De framstår som sexbomber, som nok i større grad enn de fleste har spilt på sitt ytre for å oppnå fordeler i livet – en strategi som sikkert fungerte godt da de var unge og attraktive, men som nok har mindre og mindre effekt ettersom alderen setter sine spor. Mange mennesker har evnen til å forandre seg etter hvert som de blir eldre, mens andre klynger seg til gamle strategier – muligens ut ifra den visshet at de ikke har noe annet å fare med. Unge machomenn blir ansvarsbevisste fedre, og mang en jente opplever å bli tatt seriøst av kollegene, først når de slutter å flørte med sjefen. Anna Anka og Hanne Nabintu Herland har neppe kapasitet til slike endringer. Livene deres har nok i stor grad dreid seg om å få oppmerksomhet for deres ytre, og jeg ville sette mye på at Herland har mer kunnskap om leppestift enn om forskning.

Anders T

IVAR A. IVERSEN
Debattredaktør

Kronikk: 6000 tegn inkl. mellomrom.
Hovedinnlegg: 4000 tegn.
Innlegg/repplikk: 2-3000 tegn.
Kortinnlegg: 800-1500 tegn.
Sendes til: debatt@dagsavisen.no

Legg ved portrettfoto. Innleggene kan legges ut på nett. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innleggene.

Julia Kristeva er en av vår tids mest betydningsfulle språkforskere og feminister, og i 2004 mottok hun den første Holbergprisen. Den sosialpolitiske dimensjonen ved Kristevas forfatterskap og hennes interesse for funksjonshemming er mindre kjent, men ikke mindre viktig.

Livet bøyes i flertall



KRONIKK
EIVIND
ENGBRETSEN

Førsteamanuensis ved Masterstudiet i sosialt arbeid, Høgskolen i Oslo



DAG JENSSEN

Dekan ved Avdeling for samfunnsfag, Høgskolen i Oslo



PER KOREN
SOLVANG

Professor ved Masterstudium i rehabilitering, Høgskolen i Oslo

Hos Kristeva er ikke funksjonshemming først og fremst et problem. Det må tilrettelages for, eller en feil ved kroppens funksjonsmåte. Funksjonshemming handler om forskjellige måter å leve i samfunnet på. Autisten, epileptikeren og den blinde er ikke medisinske kasus, mer borgersubjekter. De representerer utfordringer av etablerte rasjonaliteter som ikke først og fremst må repareres, men kan virke i sin annerledeshet og til og med forbli ubegripelige.

Politisk kan det ikke lenger handle om å integrere. Dette begrepet representerer et umulig prosjekt om å utviske forskjeller. Det må handle om å inkludere alle mennesker i deres forskjellighet i det offentlige rommet, det vil si både skoler og arbeidsliv, og å gi rom for å forfølge den personlige løpebane.

Kristevas tenkning føyer seg inn i en internasjonal trend der funksjonshemming forsøkes gjort universell. Funksjonshemming viser ikke til en avgrenset populasjon, eller en undertrykt minoritet, men en sårbarhet som angår oss alle. Funksjonshemming angår oss både gjennom vår frykt for selv å bli annerledes og å få barn som er det, og ved at vi i begynnelsen og slutten av livslopet ikke lever opp til de høyeste prestasjonskrav. I tillegg kommer en raskt aldrende befolkning og medisinske framskritt der stadig flere fortidlig fødte og trafikkskadde overlever og stadig flere lever lenge med kronisk sykdom. Funksjonshemming blir samfunnets brennpunkt.

Kristeva framholder at samfunnet består av forskjellige måter å være menneske på, at livet bøyes i flertall. Det er ikke snakk om å reparere, men å anerkjenne menneskelivet fullt ut, å være solidarisk med mennesker som befinner seg ved slike yttergrenser som funksjonshemming kan



Julia Kristeva kommer i dag til Oslo for tre Kristeva-dager ved Høgskolen i Oslo. I dag er temaet annerledeshet og funksjonshemming.

FOTO: JOHN FOLEY/OPALE

representere. Og Kristeva advarer mot å isolere utviklingshemmede som rene omsorgsobjekter i randsonen av en minoritet, en minoritet som er underlegen og uopprettelig fordi den ikke lever opp til det hun med ironisk snert omtaler som rasjonalitetskriteriene til den hvite mann, evolusjonens toppunkt.

Kristeva stiller seg på opplysningstidens grunn. Filosofen Denis Diderot skrev i 1749 en klassisk tekst om blinde i form av et brev. Her viste han hvilke forbløffende ressurser blinde kunne utvikle som erstatning for en fysisk mangel. Dette åpnet for en sosial rehabilitering av funksjonshemming. Den funksjonshemmede ble ikke lenger forstått som frastøtende monstret, men som et individ med en avgrenset kapasitetsmangel. Derfor ble det også viktig med teknikker som kunne forbedre den enkeltes funksjonsevne: trening, bruk av hjelpemidler osv.

Diderots tenkemåte har bidratt til at samfunnet utviklet et sosialt ansvar for

«Funksjonshemming handler om forskjellige måter å leve i samfunnet på.»

den funksjonshemmede. Men samtidig ble den funksjonshemmede i økende grad også stilt overfor et teknokrati og et behandlingssystem hvor han eller hun risikerte å bli definert ut av fellesskapet, som et offer, som bærer av behov og mangler eller som en gjenstand som skulle repareres.

Denne utviklingen er del av en mer omfattende prosess knyttet til opplysningstidens ideal om fri selvutfoldelse. Ifølge Kristeva har opplysningstidens frihetsvisjon utviklet seg i to ulike retninger. I den ene retningen har frihetsutfoldelsen blitt innoordnet teknologiens krav. Frihet har blitt frihet til å hengi seg til produksjon og konkurranse. Det er en frihet som i vesentlig grad er tilpassing til noe utenfor en selv, og som peker mot reduksjon av mangfold. Kristeva assosierer den med globalisering og den amerikanske samfunnsmodellen.

Den andre retningen, som hun assosierer med velferdsstaten i Europa, er forbundet med individets muligheter til å utfolde sine særegenheter og muligheter innenfra. I dette perspektivet er hver og en unik, i bevegelse, på vei mot en friere måte å være på, men samtidig også sårbar. Frihet er rett til annerledeshet. Samtidig som denne friheten handler om individets utfoldelse, innebærer den også solidaritet: anerkjennelse av den andre i dennes aspirasjoner og egen måte å være på. Mens den tilpassende frihet har en tendens til å favorisere de som kan bidra produktivt, vil retten til spontan selvutfoldelse og anerkjennelse i den andre modellen gjelde alle individer – også fattige, funksjonshemmede, pensjonister eller mennesker som lever på sosial trygde.

Kristeva betrakter seg selv og den skolen av filosofer hun tilhører – ofte kalt «French Theory» – som arvtaker av den frihetstradisjonen som betoner anerkjennelse av annerledeshet. Hun vil fremme en frihet som ikke er til fortrenning for tilpassing til økonomiske realiteter, men som sikrer humanitet i en økonomisk, teknologisk og vitenskapelig høyt framdrivet verden.

En interessant følge er at funksjonshemmede og andre tidligere marginaliserte og fortrenge grupper, blir føet inn i samfunnsdebattens sentrum. Hvordan vi forholder oss til disse gruppene blir selve testen på hvor bredt og godt forankret samfunnets humanitet er. Som Kristeva formulerer det: Det er kjennskapet til og anerkjennelsen av den andres sårbarhet, snarere enn den andres fortrefelighet, som utgjør det demokratiske bånd.